

2014

Metodická příručka PLETENÍ Z KUKUŘIČNÉHO ŠÚSTÍ

Mgr. Iva Malcová

PLETENÍ Z KUKUŘIČNÉHO ŠÚSTÍ

Osnova:

Historie

Materiál

Pomůcky

Zpracování kukuřičného šústí

Stáčení provázku

Pletení hranaté podložky

- pletení osnovy

- okrajový zpevňovací útek

Použitá literatura

Fotografie

HISTORIE

Pletení z kukuřičného šústí patří mezi rukodělnou výrobu, v minulosti praktikovanou jako tzv. podomáckou výrobu prováděnou především v zimních měsících venkovskými ženami. Výdělek z prodeje těchto výrobků byl hmotným přilepšením rodinného rozpočtu. Využívání kukuřičného šústí, které bylo vedlejším produktem při zpracování sklizené kukuřice, na Kyjovsku zvané *turkyňa*, bylo lokálně omezeným jevem v některých obcích na jihovýchodní Moravě. Doloženo je na Uherskohradištsku v obcích Nedakonice, Polešovice, Osvětimany (ty historicky patřily až do roku 1965 do okresu Kyjov. Při tehdejších novém územním členění byly nově přiděleny do okresu Uherské Hradiště). Na Kyjovsku v Ježově, Archlebově, Žarošicích a na Břeclavsku v okolí Podivína a Brumovic. Ze šústí se pletly především tašky, dále sotůrky – obaly na lahve, podložky, ale také klobouky a sandále. Do které doby spadají počátky využívání listenů kukuřičných klasů nelze zjistit. Pravděpodobně tuto výrobu na Kyjovsku praktikovaly ženy, které si tuto znalost přivezly ze své domoviny na Slovensku. K rozšíření této techniky zpracování a pletení z kukuřičného šústí přispělo v první polovině 20. století organizované působení Moravské ústředny pro lidovou a uměleckou výrobu v Brně a v polovině 20. století pak ÚLUV. Byla propracována technologie pletení, rozšířena škála pletařských vzorů i sortiment vyráběných výrobků. Pořádáním kurzů pletení se docílilo širšího povědomí o specifičnosti této výroby a podařilo se vyučit celou řadu žen, které se této činnosti věnovaly. Přispěla k tomu v neposlední řadě také snadná

dostupnost materiálu a s tím spojené malé výrobní náklady. Pletení se provádělo na rámech nebo dřevěných formách a vyžadovalo značnou zkušenost a manuální zručnost. Výroba se udržela až do 2. poloviny 20. století. V současné době se v okolí Kyjova této výrobě věnuje pouze paní Rozálie Blažková z Osvětiman, oceněná celostátním titulem Nositel tradice lidových řemesel. Záslouhou kurzů Slováckého muzea v Uherském Hradišti a Vlastivědného muzea v Kyjově se podařilo vyškolit několik žen. Zda se jednalo o pokračovatelky paní Blažkové, ukáže čas.

MATERIÁL

Kukuřičným šústím se nazývají listy obklopující kukuřičný klas. Vhodná doba pro jejich sběr je v měsíci říjnu. Dobrým způsobem sběru je, když se po domluvě s majitelem kukuřičného pole, sbírá šústí z rostoucích klasů. Klasy se po odtrhnutí listů obnaží a zůstávají na rostlině. Za kvalitní šústí se považuje list přiměřené tloušťky, dostatečně dlouhý a co nejsvětlejší. Nevhodné pro zpracování jsou venkovní listy klasu, kvůli rozdílné barevnosti a poškození. Přírozenou barevnou škálou šústí by měla tvořit barva smetanová až světlehnědá, kterou lze při konečné úpravě výrobku vybělit sířením. Pokud jsou větší barevné rozdíly, lze hotový výrobek mořit. Násbírané šústí se musí usušit rozložené v teplé místnosti a pak je lze skladovat v papírových krabicích, kde vydrží i několik roků.

POMŮCKY

Základní pomůckou pro vytvoření jakéhokoliv předmětu technikou pletení z kukuřičného šústí je dřevěná forma. Formou může být **rám**, který se používá na pletení plošných, hranatých výrobků, což mohou být podložky, prostírání, rohože apod.

Formou může být **deska**, používaná na pletení kulatých výrobků. Opět to mohou být podložky kulatého nebo oválného tvaru, prostírání apod.

Dalším typem jsou **formy**, používané na výrobu trojrozměrných výrobků, např. koše, tašky, klobouky, obaly na květináče apod.

Posledním typem jsou **kopyta**, používaná na pletení obuvi ze šústí .

Dalšími pomůckami jsou:

- čalounické hřebíčky, které mají malou hlavičku a ta umožňuje snadné stáhnutí hotového výrobku z formy
- kladívko
- nůžky

- kovový háček na provlékání útku přes osnovu
- případně dva šroubovací úchyty, které přidrží rám na pracovní podložce

ZPRACOVÁNÍ KUKUŘIČNÉHO ŠÚSTÍ

Před zpracováním se šústí namáčí ve studené nebo vlažné vodě, aby změklo a zvláčnělo. Jedná se spíše o navlhčení materiálu, pokud by listy byly ve vodě delší dobu, ztmavly by. Je dobré najednou namáčet pouze jednu až dvě hrsti listů.

Z listů odstříhneme tvrdý okraj. Vlhký list podélně natrháme na pásky. Šířka pásků závisí od toho, jak silnou přízi chceme mít. Nejčastěji se používá šíře 1 až 1,5 centimetru. Záleží na síle listu. Pásky si můžeme připravit dopředu anebo je trháme až při práci a šířku přizpůsobujeme momentální potřebě.

STÁČENÍ PROVÁZKU

Přízi můžeme stáčet dvojím způsobem:

- z jednoho pásku
- ze dvou pásků

Z jednoho pásku točíme provázek, pokud ho chceme tenký nebo pokud je list silný.

Ze dvou pásků stáčíme provázek tak, že pásky položíme na sebe, přičemž vnitřní (tedy ten, který je první od nás) překrývá asi polovinu délky ten vnější.

Levou rukou přidržujeme listy a prsty pravé ruky je stáčíme směrem od nás. Další pásek přikládáme širším koncem (ne hrotem) na předcházející pásek v okamžiku, kdy vidíme, že se nám točený provázek ztenčuje. Snažíme se udržet stejnou sílu točeného provázku.

Není možné si vyrobit prováček do zásoby, protože by se nám seschl a nebylo by možné s ním dál pracovat. V případě, že musíme práci přerušit nebo odložit, je dobré rozpracovaný výrobek uložit do igelitového sáčku (ale to jen na krátkou dobu) anebo při dalším zahájení práce seschlý konec provázku i výplet mokrou rukou navlhčit.

PLETENÍ HRANATÉ PODLOŽKY

Základy techniky si osvojíme při výrobě podložky pletené plátňovou vazbou. Zvolíme si velikost rámu, podle požadované velikosti hotového výrobku. Pokud nemáme rám, lze plést i na desce, ale otvor v rámu ulehčuje pletení útku.

Pletení osnovy:

Rám si upravíme tak, že na protilehlé strany rámu natlučeme hřebíčky ve vzdálenosti 1 cm od sebe. Začínáme plést z levé strany od prvního hřebíčku. Připravíme si začátek provázku, přehneme ho a zavěsíme na hřebík a oba konce, které vznikly přehnutím, stočíme spolu do jednoho provázku. Stočený provázek vedeme na protilehlou stranu, obtočíme hřebík a pokračujeme zpět až vytvoříme osnovu přes celý rám. Když obtočíme poslední hřebíček, začneme plést příčné řady, tedy útek.

Okrajový zpevňovací útek:

Okraj podložky a vlastně všech výrobků z kukuřičného šustí se zpevňuje a fixuje jedním nebo dvěma útkovými řádky pleteným dvěma provázky. Jeden provázek kterým jsme pletli osnovu, druhý provázek zavěsíme na osnovu při posledním hřebíčku (okolo kterého se otáčíme z osnovy do útku). Způsob vytvoření druhého provázku v tomto místě je stejný, jako když jsme práci začínali. Tyto dva provázky

provlékáme střídatě pod a nad jednu (nebo dvě) osnovní nitě a to tak, že provázek, který směřuje ven, tj. horní přehodíme přes spodní provázek a provlečeme ho přes osnovu. Tak se spodní provázek dostane nahoru a postup zopakujeme. Oba provázky se v osnově křížují a vytváří řadu oček, které nejen zpevní okraj, ale v první řadě zachytí osnovu v místech kde je zavěšená na hřebíčcích. Tak se nemůže stát, aby útek sklouzl z osnovy, když podložku odděláváme z rámu, anebo se celá struktura uvolnila.

Při pletení dvěma provázky můžeme použít dva způsoby provlékání: přes jednu, tj. každou osnovní nit, anebo přes dvě nitě. V prvním případě je úplet hustší a pevnější, v druhém případě je vzdušnější a pletení je pohodlnější. Obě vazby jsou pro zajištění okraje stejně účinné. Při pletení okraje přes dvě osnovní nitě je třeba dávat pozor, aby se očka křížovala v místech, kde je osnova zavěšená, jinak by tato vazba nesplnila účel.

Po upletení zpevňujících řádků otočíme rám a uděláme totéž z druhé strany, aby podložka byla zpevněná z obou vodorovných stran. Pak pokračujeme ve vyplétání osnovy přes jednu nit, nebo přes dvě nitě až je podložka hotová. Pletení zakončíme tak, že provázek provlečeme dolů v pletené části výrobku, necháme ho provlečený uschnout a pak odstříhneme. Tím máme zajištěno, že se výrobek nebude párat. Hotovou práci necháme na rámu několik hodin schnout (nejlépe na topení nebo na přímém slunci) a pak mírným poklepem kladívkem nakloníme hřebíčky tak, aby šel výrobek lehce stáhnout.

POUŽITÁ LITERATURA:

Šimša Martin, Nositelé tradice lidových řemesel I, Strážnice 2007

Zora Valentová, Pletenie zo šúpolia, Bratislava 1996

Moravské Slovensko, Národopis lidu československého, díl I., svazek II

Lidová kultura, Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Praha 2007

Josef Jančář, Lidová rukodělná výroba na Moravě, Strážnice 1988

Fotografie: Taťjana Martonová, ukázky pletení Rozálií Blažkovou z Osvětiman, Nositelka tradice lidových řemesel

UČEBNÍ OSNOVY

Výroba podložky z kukuřičného šústí

Kurz by měl mít 20 hodin. V této době by žák měl uplést jednoduchou hranatou podložku.

Dečka s předkreslenou výšivkou

Kurz by měl mít 25 hodin. V této době žák dokončí dečku.

Zdobení vajíčka dužinou jezerní sítiny

Kurz by měl mít 10 hodin. V této době by žák měl ozdobit 2-5 vajec.

VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PLÁN PRO PRAKTICKÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Charakteristika vyučovacího předmětu – Rukodělné práce

Obsahové, časové a organizační vymezení

Vyučovací předmět Rukodělné práce se vyučuje jako nepovinný předmět v 7. ročníku a je určen pro dívky.

Vzdělávání dívek směřuje k:

- získání základních pracovních dovedností a návyků v různých pracovních oblastech
- poznání vybraných pracovních postupů, materiálů a jejich užitných vlastností, surovin a plodin
- osvojování správné volby a používání vhodných nástrojů a pomůcek k práci
- osvojení a uplatňování zásad bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, hygieny práce, základů organizace a plánování práce a technologické kázně
- získání pozitivního vztahu k práci a odpovědného i tvořivého postoje k vlastní činnosti a její kvalitě
- získávání orientace v různých oborech lidské činnosti, formách fyzické a duševní práce a osvojení potřebných poznatků a dovedností pro případnou volbu vlastního profesního zaměření a pro další životní a profesní orientaci
- poznání a pochopení kontinuity vývoje technické vyspělosti a ekonomických podmínek života společnosti
- seznámení s historií

Strategie pro rozvoj klíčových kompetencí žáků:

- výklad, ukázka
- samostatná práce
- spolupráce v kolektivu
- sebehodnocení

Kompetence k učení:

Žák

- poznává smysl a cíl učení
- má pozitivní vztah k učení prostřednictvím zadávaných úkolů v rámci kurzu
- posoudí vlastní pokrok a zhodnotí výsledky své práce a diskutuje o nich

Učitel

- zadává úkoly, které umožní volbu různých postupů
- vede žáky k práci s odbornou literaturou
- pozoruje pokrok u všech žáků v kurzu

Kompetence k řešení problémů:**Žák**

- promýšlí pracovní postupy praktických činností
- chápe, že se při práci bude setkávat s problémy, které nemají jen jedno správné řešení
- poznatky aplikuje v praxi

Učitel

- zajímá se o náměty
- klade otevřené otázky, upřednostňuje praxi před teorií

Kompetence komunikativní:**Žák**

- použije správný technologický postup při práci
- používá správné názvosloví

Učitel

- zadává úkoly, při kterých žáci spolupracují
- vede žáky, aby na sebe brali ohledy

Kompetence sociální a personální:**Žák**

- spolupracuje při řešení problémů
- přispívá k diskuzi a respektuje názory jiných
- věcně argumentuje

Učitel

- podle potřeby žákům pomáhá

- každému žákovi umožňuje zažít úspěch

Kompetence občanské:

Žák

- respektuje pravidla při práci
- chápe základní ekologické souvislosti, chrání a oceňuje naše kulturní tradice a historické dědictví
- projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům a lidským hodnotám

Učitel

- vyžaduje dodržování pravidel slušného chování
- dodává žákům sebedůvěru

Kompetence pracovní:

Žák

- dodržuje bezpečnostní a hygienická pravidla, bezpečně a účinně při práci používá nástroje, vybavení a materiály
- dodržuje technologický postup a pravidla, plní povinnosti, myslí na ochranu svého zdraví a zdraví druhých
- dbá na ochranu životního prostředí
- znalosti využívá v běžné praxi

Učitel

- vede žáky ke správnému způsobu užití materiálu a nástrojů
- pozoruje a oceňuje zlepšování při práci v kurzu
- jasnými pokyny směřuje činnosti ke stanovenému cíli
- hodnotí žáky způsobem, který jim umožňuje vnímat vlastní pokrok